

„FYSIS“ a „LOGOS“ jako téma ve 20. století [ETF UK]
Ladislav Hejdánek

This is a part of the original document:

[„FYSIS“ a „LOGOS“ jako téma ve 20. století \[ETF UK\]](#)

jedná se o část původního dokumentu:

[„FYSIS“ a „LOGOS“ jako téma ve 20. století \[ETF UK\]](#)

◆ přednáška, česky, vznik: 6. 10. 1997

◆ lecture, Czech, origin: 6. 10. 1997

„FYSIS“ a „LOGOS“ jako téma ve 20. století [ETF UK] [1997]

[strojový, neredigovaný přepis – model Gemini 3 (flash/pro) – únor 2026]

--- (s1_cleaned.flac) ---

Hejdánek: Rozvedení toho, co znamenal *logos*. Dneska bychom se měli toho *logu* všimnout, bychom se měli toho *logu* všimnout víc.

Já jsem minule ještě se dostal k jedné věci, která vlastně měla být řečena a která se může stát – tím, že jsem ji nechtěně přesunul do dnešního výkladu – může se stát takovou vhodnou spojnicí, tím přechodem, mostem k tomu druhému tématu. Totiž uvažte jednu věc: předpokládejme s moderní biologii nebo *paleobiologií*, že na této planetě byla celá řada rostlin i živočichů dlouho předtím, než se tady objevil člověk.

Vcelku to odpovídá, i když to filosoficky není relevantní, poněvadž samozřejmě filosofie by musela analyzovat, odkud se to vzalo, jaké to mělo význam, jak dalece a tak dále. Nemůžeme si myslet, že když na počátku *Genese* se vykládá, že Bůh stvořil svět v sedmi dnech, tak že prostě to je nějaký fakt, který není třeba interpretovat. Nicméně je zajímavé, že tam ten člověk je až šestý den. To je docela zajímavé a neznamena to, že bible má pravdu v této věci. Pravdu může mít jedině to prozkoumání toho stvoření, které je před námi.

Ale uvažme ten jeden moment, kdy... a teď ještě další věc je to, co nám říká moderní věda, že člověk není vložen do nějakého stvoření, jako si to představují jednoduché mysli, nýbrž že ta forma stvoření je prostřednictvím vývoje. To je teda ta forma stvoření. Čili to, o co byly velké spory v minulosti – jestli vývoj, nebo stvoření – no, prostě to je nepochopení, je to plné předsudků. Pokud vůbec věda může – *paleontologie*, *paleobiologie*, *paleoantropologie* – pokud nám vůbec může něco říct, no, tak by nám to asi měla říct vážně, kriticky, ne tak, že by nám něco předříkávala, ale jenom o tom.

Prostě v jednom okamžiku, v jedné epoše došlo k tomu, že uprostřed říše rostlin a živočichů došlo k jakémusi pronikavému přetvoření jednoho z těch živočichů v člověka. Tohleto můžeme tedy převzít. A otázka nyní je: co se stalo ve vesmíru tím, že tady najednou byl člověk? Co se stalo s tím vesmírem, že tady najednou byl člověk? To jsem skutečně chybně opominul minule. Tohleto totiž je také ještě jedna důležitá složka toho problému. My jsme jenom ten problém otvírali – co je to příroda?

Prostě v tom momentě, zatímco dosud veškerenstvo bylo totožné s přírodou, příroda byla vše. To je neživá příroda i živá, což je nesmysl. Víme, že příroda je od rození, to jsme si říkali, tedy „neživá příroda“ je blbina, jenomže my jsme si na to zvykli. To je stejné, jako rostlina je všecko, co roste, a my už myslíme opravdu jenom byliny, stromy, keře a podobně. Zatímco rostlina je také každé zvíře, protože roste. Tohleto jsou ty problémy termínů, problémy dějin významů slov, přesuny a podobně. Čili je to tak, že říkáme „živá příroda“. Kratina napsal knížku *O živé přírodě*, *Filosofie živé přírody*. Toto slovo „živá“ by mělo správně být zbytečné, jenomže není.

Tedy, my bychom se stejně mohli, jako teď se zamýšlíme nad tou pronikavou proměnou, že najednou se tady objevuje člověk, bychom stejně tak mohli mluvit o té ještě možná pronikavější proměně, kdy uprostřed šutrů a hornin najednou první živé organismy. Ten přechod od neživého k živému, od neživota k životu. To je také obrovský přechod, ale to není teď náš úmysl, my se k tomu ještě vrátíme. Teď nám půjde o to, co se vlastně stalo s vesmírem.

A předpokládejme, že tady byla nějaká malá skupinka lidí na začátku. Není nezbytné předpokládat, že jeden nebo dva, je to nepravděpodobné, je to téměř vyloučené, ale co víme, dalo by se to ještě držet, někteří se pokoušejí vyinterpretovat, že by to bylo možné, ale na tom nezáleží. Malá skupinka lidí, kteří ještě navíc nevědí, že jsou lidmi, a chovají se téměř nerozeznatelně od toho, čím byli, dokud ještě jimi nebyli, chovali se jako jejich příbuzní, kteří se lidmi ještě nestali.

Co se to stalo? Tedy do té doby příroda byla totožná s veškerenstvem. Tady nebylo nic jiného než příroda. A nyní, v okamžiku, kdy je tady třeba malá skupinka lidí na jedné planetě jedné hvězdy jediné galaxie – řekněme, že by to opravdu nebyla žádná analogie jinde a podobně, to vůbec teologicky není domyšleno, co to vlastně znamená, když ten vesmír tak vypadá – řekněme, že skutečně to bylo tady jenom na této

planetě, co se stalo?

Náhle došlo k jakémusi rozpadu, rozštěpení mezi veškerenstvem a přírodou. Příroda už není veškerenstvo, protože je tady skupinka lidí, které nepočítáme do přírody. To jsme si minule vykládali, že když počítáme člověka do přírody, jak je pak naprosto nemožné odlišovat, co je od přírody a co je umělé. Čili my musíme předpokládat, že člověk je něco zásadně jiného než živočich, než zvíře, než primát. A tedy došlo k jakémusi rozštěpu, rozbourání nebo k jakémusi odštěpení pouhé přírody od veškerenstva. Příroda už není veškerenstvo. Veškerenstvo je příroda plus malá skupinka nepřírozených zvířat, jak to nazval Vercors. Pokud ho neznáte – já to pořád doporučuji –, tak si přečtěte jeho takřka detektivku *Nepřírozená zvířata*. Je to velice pozoruhodná knížka. Francouzský spisovatel Jean Bruller, kdysi slavný. Nevím, proč to nevyšlo znovu, kdejaká blbost vychází a tohleto nevyšlo. Navíc je to krásné čtení, je poutavé a hluboce filosofické. Člověk je charakterizován jako nepřírozené zvíře. To jsme se k tomu tak blíž přibližovali. Čili tady vidíme, jak ten dosavadní pohled vědy je strašně podmíněn určitými schématy. Když se ve vědě najednou objeví malá skupinka divných opic, tak to je něco naprosto nenápadného a věda nemá nejmenší důvod se znepokojovat. A přitom filosoficky je naprosto jasné, že se tady stalo něco elementárně důležitého pro celý svět. Najednou ve vesmíru se objevilo něco, co nebyla příroda. Tím jsem chtěl ukázat, to není jenom formální záležitost, to není záležitost režimu řeči. Když vezmeme vážně, že to, co dělá člověk, není od přírody, a to znamená, že sám člověk v nějakém smyslu není od přírody... Poněvadž nemůžete říct, že člověk je od přírody a to, co udělá, pak už není od přírody. Musíte člověku přiznat, že zčásti není od přírody. A to se ze stejného důvodu, jako když člověk něco dělá, třeba staví z cihel, tak samozřejmě cihly nejsou od přírody, dům není od přírody, ale ta hlína cihlářská byla od přírody. Čili tady nejde o to, že celý dům musí být něco jiného. Ne, samozřejmě je to z materiálu, který je od přírody, ale ten dům není od přírody. Takže samozřejmě také člověk je z materiálu toho biologického typu, jaký tady byl, ale podstata u člověka je, že není od přírody.

No a jestliže není od přírody, to znamená, že najednou se tady ten vesmír proměnil. Že najednou tam uprostřed vesmíru, který byl přírodou, se ukázalo něco, objevilo se něco, co nebyla příroda. To znamená, že příroda se stává z veškerenstva pouhou přírodou. Tady vidíme další aspekt toho slova *fysis*, i když zůstaneme u toho špatného překladu příroda.

A to je přechod, vhodný most k tomu, o čem budeme mluvit dneska. Čím se zásadně liší člověk od pouhého zvířete, pouhé opice, pouhého primáta? Antropologicky nebo primatologicky patří člověk mezi primáty, ale je to takový zvláštní primát. A já vždycky tady vedu paralelu – a proto jsem vždycky třeba upozorňoval na některé předsudky, tady je to něco podobného –, křesťanství také nebo židovství připomíná jakousi zajímavou nábožnost, jakýsi divný druh náboženství. A teď jde o to, jestli budeme říkat, že křesťanství je to nejlepší, nejvyšší náboženství, anebo budeme říkat, že už to náboženství není, že to je něco jiného. A podobně záleží na naší úmluvě, jestli budeme říkat, že člověk je nejvyšší opice nebo nejvyšší primát, anebo jestli budeme říkat, že už to opice není, že to není primát, že to je jiný typ živého tvora.

Co převažuje? Vědci jsou nakloněni pořád držet člověka jako jakéhosi předvyvinutého nebo hodně daleko vyvinutého primáta. To je ten vědecký redukcionismus a my musíme vzít vážně, že tam došlo k něčemu podstatně jinému, podstatně novému, a teď je přiměřenější dát důraz na to nové a ne na to, čím to je spojeno s tím starým.

To platí obecně, zase metodická pomůcka. Když chceme vyložit Shakespeara, tak nebudeme vysvětlovat jeho inspiraci z těch podrhovaček, co hráli tehdejší kočovníci a kteří měli syžet naprosto totožný s tím, co napsal Shakespeare. My nebudeme Shakespeara nivelizovat s těmi principály, co si vymýšleli všelijací dryáčníci a ty [nesrozumitelné] hlavy. Protože Shakespeare není vysvětlitelný z tohotohle. On si ten materiál vzal a udělal z toho Shakespeara. Stejně tak vyložit Ježíše z proroků, anebo dokonce z tehdejšího nějaké tendence, třeba z těch nazarejských – říkalo se tomu tehdy tak –, to znamená nivelizaci. Nás bude vždycky zajímat, čím se to odlišuje od toho, co bylo dřív. Co je jedinečné? Co je nové?

V tomto smyslu tedy bude daleko věcnější, když budeme člověka považovat skutečně za ne-zvíře, čili za

nepřirozené zvíře, jak říká Vercors, než abychom říkali, že to je pozoruhodně vyvinuté zvíře. Jinak je to otázka konvence. Nikoli z filosofického hlediska – z vědeckého hlediska je to otázka konvence.

A tady přicházím s jakousi hypotézou, a ne ledajakou. Jde o hypotézu, která už dnes není jediná, že to, čím se člověk z ne-člověka stal člověkem, je slovo. Že to je jazyk, mluva, řeč. My si rozlišíme ještě, co ta jednotlivá slova říkají – zase je to otázka konvence – a musíme to rozlišit, protože když máme víc slov, tak ve filosofii to bude jinak, než je to v té tradici židovské, kde se vždycky jedna myšlenka řekne dvakrát, třikrát, čtyřikrát za sebou jinými slovy, aby se to zaostřilo na to, o co jde. Ve filosofii od té doby, co se filosofie zhlédla v geometrii, je to tak, že každé slovo má mít co možná – pro tu filosofii, pro toho filosofa, pro ten konkrétní účel filosofického výkladu – má mít naprosto přesný význam. Pokud nemá, tak to filosof musí zařídit, aby ho mělo.

Ted' víte, že daleko rozšířenější teorie, a tu sdílí právě ten zmíněný francouzský spisovatel Vercors – a možná vám to nic neříká, já vám ho napíšu raději.

On nemá to přesné jméno, je to Vercors. On se jmenoval Jean, ale neříká se *Jean Vercors*, jmenoval se *Jean Bruller*, ale neříká se *Jean Bruller*, nýbrž Vercors. Prostě Vercors. Už umřel.

On sdílí představu antropologů a historických antropologů, že pro vývoj člověka, vývoj ze zvířete v člověka, bylo rozhodující rituální chování. To je obecně přijímáno. Tedy pokud rituální chování chápeme v úzké spjatosti s náboženskostí, což je nepřesné, my se k tomu ale ještě dostaneme. Vercors to líčí v jedné své povídce, v něčem jiném, než jsem zmiňoval – tamta knížka jsou *Nepřirozená zvířata* (*Les Animaux dénaturés*) – ale má ještě takovou povídku, kde jsou pozorována jakási stvoření, která se chovají naprosto živočišným způsobem, a v noci při měsíčku nejen vylezou z vody a podupávají, chodí po zemi v takovém kroužku, chodí v kolečkách a podupávají a u toho mumlají. A to, že chodí v tom kroužku a u toho mumlají, z nich dělá lidi. Oni najednou začnou jednat nikoliv podle instinktů ani podle nějakých naučených způsobů lovu nebo podobných věcí, nýbrž najednou dělají něco neúčelového, něco, co má smysl samo v sobě. Chodí dokola v jakémsi vytržení, podupávají a mumlají.

Na tom něco může být, ovšem my známe celou řadu zvířat, která se chovají podobně. A především to rituální chování není snadno rozlišit v té první fázi od hry. Poněvadž hra a rituální chování mají něco strašně blízkého. Taky nemají bezprostřední účel. Snad jste četli o tom, že vydry třeba za vhodného počasí, a když je nikdo neruší, se pár vyder sejde na návštěvě u jedné a tam si udělají takovou klouzačku do vody. Jak vylezou z vody a jsou celé mokré, udělají si klouzačku, tak to namokří, ono to krásně klouže, takovou blátivou si udělají. A ted' tam jenom tak žijou radostně tím, že vždycky vylezou z vody, došplhají na nějaký kopeček na břehu a šup a svezou se dolů a nedělají nic jiného, takhle blbnou. Čili co to je? Je to hra, nebo je to rituál?

Já, možná někteří jste to slyšeli, mám zkušenosti – my jsme měli sérii kocourů kdysi a tři z nich měli takovou zvláštní zálibu, když bylo někde v místnosti nebo v bytě něco, co připomínalo kruh, a oni neměli co dělat. Víte, co má kočka v bytě dělat, občas se poštěstí nějaká změna. Tak se stávalo, že tihle tři – ti druzí to nedělali – si prostě šli posedět, a to takovým tím egyptským způsobem si sedli doprostřed toho. Ten kruh mohl být z čehokoliv, například šňůra od vysavače; velmi často, když ji jen tak položíte a ono to udělá trochu kruh. Mně to připadá jako jakýsi začátek rituálu. Samozřejmě to není přesvědčivé, protože tahle zvířata jsou polidštěna, žijí v husté atmosféře polidštění, a tak se to projevuje tímto způsobem.

Jakési rituály, které takového psa například nikdo neučí. Nevím, jestli máte zkušenosti se psem, leccos je možno psa naučit, nějaké kousky, ale mám dojem, že nikdo neučí a nemusí učit psa nadšeně vítat pána, když se odněkud vrátí. A to je prostě rituál. Ted' proč to ten pes dělá? Stane se, že to udělá třeba třikrát za den, pán se vrátí brzo, nebo se pán či panička vrátí třeba po měsíci a ten pes musí být bez sebe a šíleně vítá. Takže tyhle momenty najdeme i u zvířat. Zřejmě se tomu nikdo příliš nevěnuje, to, co dělal Lorenz, je nesmírně zajímavé.

Víte, že od doby Linného se zvířata i rostliny zařazovaly do různých skupin, které jsou hierarchicky sestaveny: čeledi, rody, druhy, rasy, variety. Zařazovaly se podle toho, jak vypadají. To je zásada u Linného. Kdežto dneska se ukazuje, že to, jak vypadají zvířata nebo rostliny, nám nemusí vždycky ukázat

příbuznost, že daleko spolehlivější, i když zas ne tak úplně vždycky zcela spolehlivé, je třeba zkoumat, jak se chová. To se nikdy nezkoumalo, a tedy tohle je poměrně nedávná záležitost, to začínalo teprve – řekl bych, to začalo teprve na začátku našeho století. Významná, velká škola tam byla *von Uexküllova*, která vypracovala celou takovou koncepci toho *osvojování prostředí, osvojování světa*.

Vynalezla tam... jeden z žáků *von Uexkülla* tam mluvil o *Umweltu*, což je vlastně okolí – to není docela dobré, ale jeden z jeho žáků, Petersen, navrhoval a vypracoval tam odlišení od pouhého *Umweltu* mluvit o *Eigenweltu*, to jest o světě, který je osvojen.

A pamatuji se, že v Česku, když o tom referoval jeden mladý český doktor a pobýval v Německu a ve Francii, tak psal recenze k těm nejdůležitějším knížkám, které tam vyšly, a tak tam recenzoval tu Petersenovu knížku – bylo to v *České mysli* – a tam poprvé v češtině zavedl termín *osvojení*. Neobyčejně šťastný termín, že tam je ten svět i to osvojení.

Osvojený svět. A znamená to to, že je potřeba rozlišovat to, jak my vidíme okolí nějakého zvířete nebo nějaké rostliny, a jak se k tomu okolí, které my takto vidíme a my to objektivizujeme vždycky, chová to zvíře nebo ta rostlina.

Já vždycky znovu, já myslím, že někteří z vás už tohle mají v malíčku, vždycky se to ukazuje na akvaristice. Když dáte rybičky, vyčistíte akvárium a rybičky znovu dáte do nově naaranžovaného prostředí, tak jim trvá takových deset čtrnáct dní, než jsou tam zase doma.

A je to vidět, krásně se to dá ukázat tím, že když dáte čerstvě do připraveného akvária, které je stejně velké, jako bylo to předtím, jenom má jinak kameny, jinak rostliny a tak dále, a poplašíte ty ryby, tak ony narážejí do skel, i když je to stejně velké, narážejí do kamenů, narážejí do rostlin. Když je necháte čtrnáct dní a zase je poplašíte, tak ony tam mají nervózní pohyby a lítají a nenarážejí do ničeho. Ony už to mají to akvárium zažité. Samozřejmě je možno vidět to tak, že je to také naučené, ale ten rozdíl je patrný, je popsateľný.

Takže tohleto, jak popíšete akvárium nebo vyfotíte, to je jedna věc, a druhá věc je, jak to zažívá ta rybička. Čili toto *osvojení* toho objektivně daného okolí je strašně důležitá věc. A to se pozná na tom chování. Odtud ten přesun zájmu přírodovědců, biologů od toho, jak organismus vypadá, jaký má tvar, k tomu, jak se chová.

A to je vznik *etologie* takzvané. Klasikem té *etologie* je Konrad Lorenz, který se proslavil a svůj způsob tedy také zvýraznil nebo interpretoval tím, že napsal dosti zajímavou knihu založenou na mnohaletém studiu, na mnohaletých pokusech s husami. Ukázal, že je spousta typů chování hus, kterým se podobají lidé – nebo spíše že je spousta typů chování lidí, kteří se chovají jako husy.

Je to třeba, když k hejnu hus přidal cizí husu, tak jak ony se chovaly jako k nějakému vetřelci. Tento typ jakési xenofobie – nebo spíš než fobie je to jakási posedlost averzí vůči cizímu. Neobyčejně působně těchto způsobů reakcí tam popsal mnoho. Také není nutno dát jednu cizí husu k hejnu, nýbrž vybrat z různých hejn po jedné nebo po dvou a ony tvoří potom takové ty skupiny po dvou, nebo jsou úplně izolované, než vytvoří další.

Je to pozoruhodná věc, stal se slavným od té doby. Čili tam zas vidíme, že v tom chování jsou jisté podobnosti, nicméně také zásadní rozdíly. A nemusíme jít k těm primátům, vidíme to třeba na těch husách. Mimochodem husy jsou velmi chytrí ptáci, na rozdíl od slepic třeba. Takže to mělo rozum, že prováděl tyto pokusy s husami.

Tedy pouhé zvyky, návyky, ty formy nebo ty typy chování zase samy o sobě nemusí znamenat ten rozhodující přechod. A teď je potřeba říct, který ten typ chování je dán instinktem, který je dán nějakými sklony, který je naučen.

Samozřejmě i zvířata se učí. Člověk se neliší od zvířat tím, že kromě toho, že je vybaven nějakými instinkty, velmi oslabenými, je schopen se učit. To zvířata také. A zase třeba šelmy nejsou vybaveny žádnými instinkty nějakého automatického zabíjení. Šelmy od malíčka neumějí zabíjet. Ony ani nevědí, jak se to dělá, ale ani nevědí, že se to může. Ony se chovají, když dozrávají, jako nešikovné. Šelmy se učí pronásledovat, chytat a pozřít potravu živou od svých matek nebo otců.

Je to věc, která se musí naučit. Já jsem to zase konkrétně – teď to nebudu rozebírat – říkal, někteří z vás to také slyšeli. Měli jsme doma kocoura jednoho a pak také malou lasičku, která ještě tohle neuměla. Byla vybraná z hnízda odněkud dřív, než se tomu mohla naučit. A já jsem si domů přinesl, jenom na tři čtyři dny, příslušný počet bílých myší, a to jsem všechno přinesl v jedné kleci, a dokonce teda jsem musel každý den zabít tu jednu myš a teprve potom ta lasička ji sežrala. Neuměla ji sama zabít. Takže i zvířata se učí, musí se učit. A čím vyšší zvíře, tím méně je vybaveno schopností všechno umět od sebe. Nejlépe to umějí všechno instinktivně dělat příslušníci říše hmyzu. Víte ty fantastické vosičky, které umějí vystřihovat z listu nádherné kornouty a svinovat je a tam dovnitř dát po jednom nebo po dvou vajíčkách a vybavit je ještě, nebo jiné vosičky, které umějí napíchnout příslušnou jehlou housenku, teda housenku jednoho typu motýla, přesně napíchnout v tom *gangliu*, kde znehybnějí tu housenku, a přitom ona neuhyne, nýbrž naopak zůstane živá, aby se nezkazila, zůstane tam jako potrava, a pak ji napíchnou několik vajíček, z toho se vylíhnou malé larvičky na housence, které pak vyžerou tu napíchnutou housenku, a to takovým způsobem, že ty nejdůležitější, životně nezbytné části nechají až nakonec, takže celou dobu ta housenka je takříkajíc čerstvá.

Hmyz je vybaven takto. Ale savci nikoliv. Ptáci taky ne. A přitom ty nejvyvinutější se musí spoustu věcí učit. Čili v této věci zase není ten předěl, kde bychom mohli najít rozdíl člověka oproti těm živočichům v přírodě.

A tedy můžeme spíš se klonit k tomu, že bychom měli vymezit, co je ten rituál na rozdíl od něčeho, co je dáno instinktem nebo co je možné se naučit. Co je v tom rituálu navíc proti tomu, co se jenom naučíme. Já jsem to naznačil již, jsou pokusy to vyložit právě, že to je neúčelné. Takže co to je neúčelové?

Koneckonců zřejmě to nějaký smysl musí mít a tedy asi nějaký účel, když někdo potřebuje chodit pozadu i podupávat a přitom něco brblat, to zřejmě má nějaký účel, protože to vyhoví své potřebě tohle dělat. Čili co to je neúčelné? Zase je potřeba to analyzovat.

No a dále tedy je tady ještě jedna věc, že je teorie, že jazyk, vůbec lidská mluva, vzniká původně z rituálních úkonů. A že tedy to brblání nebo hýkání nebo prostě pokřikování nabylo tak významné funkce proti jiným rituálním úkonům, jiným typům rituálního chování, protože je to vlastně velmi jemný nástroj pro vyjadřování mnoha pocitů, dojmů nebo informací ke sdělování a podobně.

Takže i v rámci toho rituálu, těch rituálních úkonů se ještě emancipoval jeden typ rituálního chování a to byl typ, který byl spjat s jakýmsi výkonem tváře, obličeje, zejména dutiny ústní, práce s jazykem, hrdlem, hrtanem, se rty, se zuby, prostě celá tahle výbava byla do toho pomalu zatahována a že tedy nejde jen o jakékoli rituální chování, nýbrž o ten typ rituálního chování, který snesl zatížení mnoha významy, dalšími a dalšími významy. Samozřejmě není třeba mluvit jen o těch ústních projevech. Víte, že třeba velmi důležité je, že fyziologicky došlo k oddálení hrtanu a hlтанu, což je vlastně život ohrožující záležitost, zejména u malých dětí, protože může zaskočit do hrtanu to, co patřilo do hlтанu, a dítě se může udusit, a nejen dítě, i dospělý za určitých okolností. A toto oddálení hrtanu a hlтанu vlastně umožňuje daleko kvalitnější proměnlivost těch ústních projevů. Víte, že primáti tohle nedokážou, poněvadž nemají tohleto, takže naučit primáty mluvit je téměř vyloučená věc. Mají určitý počet výrazů a zvuků, ale naproti tomu je možné je naučit do jisté míry, dělalo se to se šimpanzi, té zvláštní řeči hluchoněmých, to jest pomocí rukou a eventuálně částečně výrazu obličeje, což tam muselo být redukováno. A ukázalo se, že šimpanz byl schopen se naučit asi dvěma stům slov, dál to taky nešlo. Čili samozřejmě to potřebovalo dlouhý vývoj, ale jde to, v zásadě to jde i pomocí rukou. Čili zase rozhodující asi nebylo, nebo v zásadě není, ale historicky asi bylo to oddálení hrtanu a hlтанu. Jak k tomu došlo, to je jiná věc, o tom nás může poučit věda. My se k jednomu typu takového vědeckého zkoumání za chvíli vrátíme.

Důležité na tom je, že tady se rozvinula jakási možnost, která původně nikde nebyla k dispozici, totiž rozvoj zvláštního informačního systému, kterému říkáme jazyk, který samozřejmě nebyl hned takto aspoň tak kvalifikovaný, a dneska víme, že to je vlastně strašně důležitá záležitost, že to je prostředek, jak se uchovává zkušenost z generace na generaci. Kdyby se to mělo všechno dělat takovýmto odkazu a ta nová generace by se musela jenom se to učit napodobou, tak jako to je u té lasičky třeba a podobně, tak

by kultura nemohla být, takže bez vývoje nic.

Jiný hlas: Buber s vývojem vůbec moc nepočítá, i když ho nepopírá. Vývoj je, ale onen člověk na jaksi velmi, řekl bych, jednoduchém zdánlivě, ale řekněme přírodním stupni může prožít podivuhodným, hlubokým způsobem Boží blízkost, stejně jako člověk na různě vysokém civilizačním stupni. A to s naší civilizací nesouvisí, nebo civilizovaností nesouvisí. To je otázka vnitřního rozměru. Ale říká Buber, že Bůh je jediné Ty, které je pro nás skutečné jen v *actu*. V okamžiku, kdyby se z Boha stalo ono, které popisujeme, tak už je to modla. Zatímco třeba někdo mně blízký, moje dítě, pak přítel, rodič, je pro mě ty v určitých jaksi okamžicích aktuálně a v určitých okamžicích latentně, tak u Boha je to jinak. Bůh je pro mě Ty v tom okamžiku, kdy on mluví ke mně a já mluvím k němu, přičemž to mluvení si nepředstavte ve slovech, jaksi rozumíte, myslím v té podobě komunikace, která je nám darována doslova. Kdežto v tom okamžiku, kdy jsem mimo tuto komunikaci, buďto žiju ze vzpomínky a z naděje, a pak jsem *theologos*, který se zabývá ne Bohem, božím slovem, raději božím oslovením nebo ještě lépe božím osvobozením člověka. Anebo ovšem chci Boha mít na provázku, v kapse, manipulovatelného, zpředměnitelného, pak je to modla. Čili v tom okamžiku, kdy chci, aby Bůh trval, v okamžiku, kdy se z Ty stává ono...

--- (s2_cleaned.flac) ---

Jiný hlas: Potom prosím vás, moji drazí, nechtějte Boha mít. Snažte se, pokud tedy věříte a pokud nějakým způsobem chcete jít tou cestou biblického poselství, aby vám stačilo, že mu patříte, a to i tehdy, když o tom pochybujete. Ale vlastnění Boha je vždycky něco povážlivého a většinou pak, jestliže se to myslí doopravdy a ne jen obrazně, něco negativního.

Takže pro mě to je jakýsi důvod – říkal jsem, je to *hypotéza*. Je to důvod, proč se domnívat, že ta rozhodující událost byla, že se kdysi živočich naučil mluvit. Vynalezl – lidé prostě vynalezli mluvenou komunikaci, vynalezli jazyk. Jestli je možno vynalézt jazyk, to je druhá otázka. My nevíme, kde se vzal jazyk. My nevíme – natolik všemu věda není tak daleko, aby nás mohla o tom poučit, ale všechno se zdá nasvědčovat tomu, že ta proměna pouhého živočicha v člověka je úzce spjata s vynálezem nebo objevem, jak chcete, jazyka.

A teď se právě tímto dostáváme k tomu rozlišení, co to je jazyk, co to je řeč, co to je mluva. Tak já bych především apeloval na jisté porozumění z vaší strany něčeho, co není běžným vědomím sdíleno, ale co snad může přesvědčit. Víte, že v praxi se prakticky nerozlišuje mezi tím, jestli se jdu učit anglickému jazyku nebo anglické řeči. To je totéž. My to nerozlišujeme. Zase *filosof* nemůže nechat bez povšimnutí, že tady má dvě slova. Musí se snažit využít této možnosti k tomu, aby každému slovu dal příslušný přesný význam. Ale pomůže nám jazyk sám – čeština tedy. Není to v každém jazyce stejné. Jazyk sám nám pomůže v mnoha případech. Někdy se ovšem snaží pomoci a my to musíme odmítnout. Jazyk není *kritérium* samo, ale je důležité mu naslouchat.

Když se díváte na televizi a vypnete zvuk, nebo vám vypadne zvuk, ve vysílání vypadne zvuk, a tam jenom někoho vidíte, jak mele hubou a neslyšíte, co říká, tak vy víte, že mluví. To vidíte. Ale nevíte, co říká. Je rozdíl mezi mluvením a říkáním. Mluvení, to je to, co je zvnějšku vidět, co je konstatovatelné. Ale říkat, to představuje už *kategorii*. Když k vám mluví Tibeťan nebo Číňan, tak vy víte, pozorujete, je vám jasné, že mluví, a nerozumíte, co říká. Naproti tomu, když jste schopni porozumět, tak už nezůstáváte u toho, že mluví, nýbrž už přemýšlíte o tom, o čem mluví, to jest co říká.

Z toho vyplývá, že mluvení je ta vnější konstatovatelná stránka. To jest, že někdo gestikuluje, pokud je to řeč hluchoněmých, nebo že nějakým způsobem proměňuje polohu rtů, jazyka a podobně. To se dá také odezírat. Koneckonců není rozdíl, nikdy nemůžete slyšet smysl toho, co ten druhý říká, nýbrž vy slyšíte jenom ty zvuky, které k vám jdou. Čili to je jedno, jestli to odezíráte očima, nebo odezíráte ušima. Koneckonců vy jste závislí na tom, co k vám přichází, a to jsou buď fotony, anebo jsou to zvukové vlny. Musíte to sami *interpretovat*.

Takže je zřetelné, že mluvení je poukazování – když mluvíme, řekneme slovo mluva, mluvení, tak je to poukaz k tomu, co lze *objektivovat*, co lze vidět, slyšet jako zvuk vnějšně. A když mluvíme o řeči, tak vždycky je v tom zapojeno víc, než je možno vidět, slyšet. Je tam jakýsi smysl, který k vám nepřichází tak,

že by to nějak proniklo do vašich smyslových orgánů, nýbrž vy si to musíte vymyslet. Ten smysl prostě tady nikdy před vámi není dán, ten k vám nepřichází ve formě fotonů nebo nějakých vln vzduchu. Vy si to musíte vymyslet.

Hejdánek: a co to znamená, to je další věc, a my to musíme brát vážně. Já vždycky cituji ten skvělý *bonmot* německého filosofa Odo Marquarda, který nenapsal nic velkého, ale má skvělé nápady, přestože je skeptik, a který jednou definoval, hned na začátku jedné své přednášky definoval, co to je *hermeneutika*, že to je věda, která vás naučí přečíst v textu to, co tam není.

To znamená, vy nemůžete číst písmenka, poněvadž v písmenkách není žádný smysl. *Litera* je něco mrtvého. Vy musíte do toho vnést kus života tím, že zaprvé umíte číst, umíte ten jazyk, zadruhé že jste připraveni, nějakým způsobem kultivováni, abyste pronikli k tomu, co tam není, poněvadž není možno vytisknout smysl věty na papír, tam můžete vytisknout jenom jisté klikyháky. Ten smysl si musíte vymyslet. Má to předpoklady, ale prostě musíte tam být na to vy.

Poněvadž ten poukaz k tomu, co dává smysl, který je obsažen vždycky tam, kde užijeme toho slova říkat nebo řeč, tak my bychom mohli přiřadit právě k tomu slovu a rozlišovat tedy mluvbou jakožto – a teď ještě další, řekněme, že je jazyk 1, jazyk 2, jazyk 3 a tak dále, až jazyk n. A teď to, co je všem jazykům společné, je, že se jimi mluví. Čili všem těm jazykům je společná mluva. Mluva je to, čím se vyznačují všechny jazyky.

Ale musíme dodat ještě jednu věc: a co je nad nimi, nebo v nich, co mají? A teď uděláme tu řeč. Řeč je to, co umožňuje a zakládá, aby jakýkoliv jazyk mohl vůbec existovat. To znamená, je to taky to, co je společné všem jazykům, ale je to společné pro ně, není to společné jimi, ve smyslu, že to nemají. To znamená, že spíš je to takhle – ale to je jenom konvence, přesně tak jsme to mohli udělat šipkou na druhou stranu – aby jazyk mohl vzniknout a aby se mohl rozvíjet, tak se musí podílet na řeči. Jinak řečeno, musí být kultivován, musí vzniknout a být kultivován ve světě řeči. Jenom tam, kde je svět řeči, tam mohou vznikat jazyky a mohou se rozvíjet, mohou být zdokonalovány, zakulacovány a tak dále. A v tomto smyslu řeč je to, co je všem společné tak, jako je všem rostlinám společné slunce. Není to tak, že by každá květina měla kus slunce v sobě, nýbrž že prostě jsou na tom slunci závislé. Kde není slunce, uhynou veškeré rostliny. Kde není řeč, uhynou všechny jazyky. Toto je rozdíl mezi mluvbou a řečí. Čili to, co můžeme schematizovat, co můžeme modelovat počítačem, to je mluva, nikdy ne řeč, poněvadž by ten počítač musel být schopen se podílet na řeči. A to, dokud není živý, tak nemůže. To je tak jako podílet se na životě, to je něco podobného.

No a tohleto, tohleto, co jsem teď tady předvedl, nějak tanulo těm starým filosofům na mysli, když cítili tu ohromující, udivující skutečnost, když si uvědomili nebo měli před sebou, že tím jazykem, kterým už jsou kultivováni a oni jej ještě dále rozvíjejí, že tím jazykem je možno říkat velmi důležité a velmi přesné věci o tom, jak vypadá tento svět. Přemýšlet v tom jazyce, bez jazyka to nejde. A proto jim tanula na mysli otázka, zda vlastně řeč není něco, v čem musí být zakotven každý jazyk, ne jenom to, nýbrž zda řeč není něco, v čem musí být zakotven celý svět. A to je to, proč se domnívali, že *logos* našeho myšlení a promlouvání a *logos* tohoto světa, že je jeden.

A my jsme si minule na konci jsme si připomněli ten jeden zlomek, skutečný zlomeček Hérakleita o tom, že – a teď už nebudu podrobně vykládat, a už to interpretuji v té vzájemné vazbě s tím jiným zlomkem – že tento svět, byť nejkrásnější, co je na světě – on to říká jinak, jako „nejkrásnější, krásně uspořádaný svět“ – i nejkrásnější ze všech světů by byl pouhou hromadou nahodile rozházených věcí, pouhou nahodilostí, nahromaděnou nahodilostí, kdyby nebylo *logu*. Tedy že se i svět a věci v něm se chovají určitým způsobem, protože všechno, co se děje, se děje podle *logu*. Jinak je jenom chaos a žádné dění. Tak tohleto někde tam tahleta myšlenka byla přítomna a byla tematizována, a to vhnělo ty staré filosofy do takového nadšení, že to slovo, ten termín *logos*, který měl mnoho významů v řečtině, už v homérické řečtině a i v řečtině běžné, každodenní a ještě v té klasické a potom v té helénistické a v té pozdní, i v hovorů historiků, umělců, básníků, tragédů, Aristofana, autorů komedií, to slovo mělo nejrůznější významy, a je možno to doložit. Ale filosofům tahle ta konotace s tím spojená přežívala velmi dlouho a

zdá se nám už něco z toho ukazovat i v té aristotelské době.

Takže my tady teď máme druhé slovo, druhý termín, který má velkou historii před sebou teprve v tu chvíli, kdy se toho chopili filosofové. Jinak by to bylo slovo jako každé slovo a mnoho slov, která mají více významů a významy se tam mění, posouvají a podobně. Tady se něco stalo zase dost důležitého a pro ty filosofy to bylo tak ohromující, že nakonec právě tento termín *logos* si vzali jako štít, jako pavězu nebo jako praporec, s kterým se vydávali do boje s tím, že to, že *logos* byl postaven proti *mýtu*, to je zase vlastně jakási konvence. *Mythos* znamenal původně totéž co *logos* a je možno doložit, že prostě je to povídání v běžném jazyce. Ale filosofové tomu dali nový význam. A to znamená, že zároveň tím, že to postavili, *logos* proti *mýtu*, tak dali nový význam i tomu *mythos*.

A v tom smyslu tedy my můžeme dále říkat to, co se tam říká, že vlastně *mýtus* je nejenom povídání, ale že to je jako celý svět určitým způsobem strukturovaný. Protože do světa *mýtu* muselo být vtaženo všechno, co mělo nějaký smysl. Nebylo jiného smyslu než mýtického. To znamená, svět *mýtu* byl svět významu. A všechno, co mělo mít nějaký význam, muselo být vtaženo do toho světa *mýtu*. Podobně jako všechno, co má mít smysl ve světě *logu*, tak musí být vtaženo do tohoto světa *logu*.

My nikde nemáme žádný jiný přístup ke skutečnosti leč prostřednictvím slova a myšlení strukturovaného slovem. A zatím známe jenom dva typy toho slova: *mythos* a *logos*. A zároveň tady filosofové rozšířili to pojetí *logu* tak, že už to není jenom slovo, že je to něco, čím se řídí všechno. To je pak ten předstupeň toho, proč skrze *logos* všechno bylo stvořeno a nic nebylo stvořeno, nic nebylo učiněno bez něho. To je filosofická myšlenka. Užití toho slova *logos*, že samozřejmě to do jisté míry navazuje na *Filóna* a na ty všelijaké personalizace, tehdy to bylo běžné, že se personalizovala *Sofia*, a tak proč by se nepersonalizoval také *logos* a tak dále. To všechno tam může hrát, nicméně rozhodující je, že tady filosofové dali tomuto výrazu mimořádně významný obsah, že to postavili jako pavězu, jako tu hranici fronty, na níž se má vybojovat ten vítězný zápas s mýtem. Takhle to filosofové v úvodu si představovali. Tohleto byl jejich cíl. Věděli, že k tomu je potřeba velké námahy, velké práce a uvažovali, co všechno se musí udělat. Ale to základní důležité je, že najednou byla nalezena formule, v níž se sbíhaly všechny nitky toho nového typu myšlení, které se odlišovalo od toho myšlení předchozího. Čili když jsme do této chvíle mluvili o jazyku, řeči, mluvě, tak to platilo obecně. Ale teď tam došlo k další cézuře, dalšímu roztržení, rozpolcení, dalšímu předělu, a to mezi mýtem a logem. Víte, že už staří Řekové měli termín *mythologeia*. Jak to vysvětlit? Nechci tady teď se pouštět do historie. Je to poměrně jednoduchá věc, aniž bychom se pouštěli do studií, do výzkumu. Prostě v některých případech *mýtus* byl logizován. Zůstal mýtem a dostával jakýsi nádech nebo byl ponud upravován tak, že obstál v tom světle *logu*. *Mythologeia* znamená logizace *mýtu*.

Kupodivu nebyli všichni přesvědčení, že mezi mýtem a logem je nepřekročitelná a neusmiřitelná roztržka. Dokonce je jeden filosof, který si to nemyslel, z těch starých, ale pak se to stalo věcí běžnou, v helénismu už nebyl problém se pokoušet o synkrezi, syntézu *logu* a *mýtu*. Ten jediný filosof byl *Platón*. Ten byl totiž přesvědčen, že filosofie, *Platón* je velký filosof, uvědomoval si spoustu věcí, které ani nedokázal vyjádřit, a je možno to tam najít, když to víme. Když to nevíme, tak nám to vůbec nepříjde na mysl. Jeden z těch příkladů je právě, že si uvědomoval, že filosof, a to tehdy znamenalo veškerou vědu, že filosof v určitých situacích může přijít do těžkostí, se kterými si neví rady, a není schopen logicky všechno vyjasnit, přestože i bez toho tuší, jak by to mělo být, ale nedokáže to. O tom dá se ukázat, že je to ten známý *Sedmý list Platónův*. Tam jenom ty listy – a ovšem jenom ten *Sedmý list* je skutečně filosofický – jenom ty listy vlastně nám představují skutečného *Platóna*. Všechno ostatní jsou myšlenky, formulace, které *Platón* vkládal do úst různých postav.

Takže my nevíme, nemůžeme třeba učení o idejích – to je vloženo do několika postav různě – ale nemůžeme je přičíst *Platónovi* samotnému. My nevíme, co si myslel sám *Platón* o ideách. My víme, co napsal, ale v podobě dialogu. V tom jsou... my ani nemůžeme *Platónovy* názory ztotožnit s těmi *Sokratovými*, poněvadž jednak, když seřadíme správně chronologicky ty spisy, tak vidíme, jak se to vyvíjí. Jak ten *Platón* ne že převezme nějaký mýtus už hotový, zejména ne ten dionýsovský, a proto si on také

řadu mýtů vymyslel. Ten nejznámější mýtus je o jeskyni. *Mýtus o jeskyni*, to si vymyslel *Platón* vědomě jako mýtus. On věděl, že to není filosofie. Takových věcí je tam víc.

Krásný způsob, jak se reinterpretuje mýtus do filosofické podoby, čili se zlogizuje, máte třeba v *Symposiu*. Četli jste *Symposion*? Jenom vy dva? Tam víc vás, nebo vám to připomíná, nebo to znáte? Tam situace je taková, že se po *panathénajích* sejde pár přátel a v podvečer při večírku se domluví, poněvadž to patřilo k těm lepším, k té pověsti tehdejšího dne vhodnější, s prominutím, hlouposti, že pronesou postupně oslavné řeči na boha *Érota*. A došlo k tomu, že *Sokratés* přišel až jako poslední na řadu a vzbouřil se nějakým svým způsobem. Pak mu to všechno povolili, co chtěl, a on pak mluví. Ačkoliv původně souhlasil, že bude mít oslavnou řeč na boha *Érota*, tak první, s čím přišel, je, že *Éros* není bůh, nýbrž pouze mocný *daimon*. A to je zase problematická věc, poněvadž to *Platón* psal už po smrti *Sokratově* a bylo možno ho očernit jako kolaboranta, protože dával za pravdu těm, kdo odsoudili *Sokrata*. Poněvadž když *Sokratés* říká, že *Éros* není bůh... *Éros* byl athénský bůh a měl v Athénách nejméně dva chrámy. Aby to vyložil, že to bylo snesitelné i mezi těmi, kdo se tam sešli, tak se odvolává *Sokratés* v té své řeči na *Diotimu*. Nejprve si vzpomíná na jakousi kněžku *Diotimu*, o níž mluví mírně v komentáři překladatel. Kněžku, která ho, když byl *Sokratés* mladý, poučila, že *Éros* není bůh, nýbrž mocný *daimon*. Takže on nejprve opakuje to, co ta kněžka mu řekla. Ta kněžka, je tam to jméno její *Diotima*, mantinejská žena. A je tam o ní řečeno, že byla znalá božských věcí. To znamená, byla teoložka ve starém smyslu. A tam se ukazuje, že tato teoložka vlastně uváděla *Sokrata* do filosofie, přičemž sama nevěděla přesně, co to je filosofie. To je velmi důležité. To znamená: buďte dobří teologové a v příštím sporu už budete v pozici filosofa, říká *Platón*.

No a teď když si to přečtete – a doporučuji vaší pozornosti, je to jeden z nejvýznamnějších dialogů takzvaných, to je vlastně série monologů – tak tam nejprve vzpomíná ten *Sokratés* a pak to říká po svém a říká něco velmi podobného, jenomže to filosoficky formuluje. Tam můžete sledovat naprosto přesně, jak vypadá taková ta mytologie, kterou vezme do ruky filosof a teď z toho dělá filosofii. Tam je to demonstrováno, jak se to dá dělat a jak se to má dělat. A konečně je to důležité také proto, že tam slovo filosofie je opět interpretováno, aniž by si vzpomněl *Pýthagorás*, jemuž později je připisována ta myšlenka, že prý odmítl pro sebe termín *sofós*, ten byl běžný, mudrc, a říkal, že jenom bohům je vyhrazená moudrost, kdežto lidem zbývá jenom láska k moudrosti, čili filosofie. Že tedy mohou jenom *filosofein*, milovat moudrost, a nikdy ji nemohou mít, poněvadž ji mají bozi.

A právě v té řeči *Sokratově*, tam kde už vykládá filosoficky, už nevzpomíná na *Diotimu*, tak tam najednou najdete zajímavou věc, kterou samozřejmě najdete jenom, když to čtete řecky, totiž že *filosofein* a *filethein* znamená totéž. Čili milovat moudrost znamená milovat pravdu. To je základní věc, která byla opomenuta na mnoho staletí, že to je vlastně totéž. A zejména je potřeba to dneska připomínat, poněvadž moudrost je něco takového, čeho si už často... to jsou takoví starší metuzalémové, už Havlíček se tomu vysmívá, že když se hovoří o moudrosti, tak to je záležitost stárí a nejmoudřejší by byli už staré pařezy.

Takže ta tradice *logu* pro *Platóna* je také myslitelná tak, že se vychází z mýtu a ten se zlogizuje. Tohleto samo o sobě ukazuje, že *Platón* si uvědomoval něco, co ostatní filosofové ve svém sebevědomí neuvažovali, že filosofie není tak docela v čisté opozici proti mýtu a že svým způsobem nese v sobě tíhu té minulosti, že filosofie je jakýsi zlogizovaný nebo lépe řečeno racionalizovaný mýtus. Ta racionalizace spočívá samozřejmě v té pojmové práci, ale ta spočívá v tom, že se odbourávají historické odpory. Ale orientace na to nadčasové, mimočasové zůstává. Takže mýtus je zracionalizován, ale je zbaven časovosti. To mýtu... to se pletu, té filosofie. *Mýtus* počítá ještě s různými božskými činy. Ty jsou nadčasové, to znamená, staly se jednou kdysi a od té doby jsou skutečné. To jsou archetypy, archetypální činy, ale jsou dějové.

Kdežto filosofie zachovává archetypičnost, ale zbavuje ji dějovosti. Takže místo toho tam máte trojúhelník, který se nijak neděje, který je přesně vymyšlen. Ale jinak je to také trojúhelník, který není nikde, nikdy, který je od samého začátku, od počátku všech věků. Ten trojúhelník, to je ta idea u *Platóna*,

nebo *morfé* u *Aristotela*. Jedině se přišlo o ten čas. To je to, čeho dosáhla řecká filosofie, že ještě víc lehčila váhu času a to, co se děje, považovala za druhořadou skutečnost, ne-li za neskutečnost. *Parmenidés* ji vysloveně považuje za pouhé zdání. To, že jsou věci mnohé, že se mění, jsou v pohybu, to je pouhé zdání.

Tím jsme si zároveň ukázali, že k tomu řeckému typu *logu*, jak mu rozuměli filosofové, patří zbavení váhy času, zapomenutí na to, že čas je velmi důležitý. Teď když to srovnáme se současnými dramaty, s autory dramát, tragédií nebo komedií, vidíme, že to nebylo obecné. To udělali filosofové. Mohli bychom v *Aiantovi* od *Sofokla* ukazovat, jak *Sofoklés* ještě věděl naprosto přesně, že čas je významný. V *Aiantovi* říká, že čas, ten nesměrný čas, který nechává, aby se vyjevilo – on tam má původně *fýei*, ten, který rodí, ten, který rodí to, co bylo skryto. A to zase skrývá. To „rodí“ je *fýei* a to „skrývá“ je *kryptei*. Stojí proti sobě *fýei* a *kryptei*.

To je strašně důležité. Tradičně to bylo vykládáno tak, že čas nechává vznikat a zanikat věci. Podle mého soudu je to chyba. Několik komentářů považuji za správné, které říkají, že to není vznik a zánik, nýbrž že to je to, o čem třeba *Seneca* říká v listu sto osmdesátém pátém o tom, že se nebudeme... tam *Seneca* potěšuje nebo přesvědčuje svého přítele *Lucilia*, že se nemusí bát smrti. Proč se má bát toho, co přijde jednou, když to přichází každý den. Dnešek je smrt včerejška, zítřek je smrt dneška, a toho se nebojíme. Bojíme se, že jednou má přijít náš konec. Proč? Všecko to jde pořád. Je to *sofisma* spíš než *filosofém*, ale vidíme na tom, jak souvisí tyhle myšlenky.

Skončíme abruptně. *Logos* byl tím ohromným objevem – v tom smyslu ne slovo, ale to, co bylo za ním – byl velkým objevem zejména v momentě, kdy byl postaven jako frontální odpor proti mýtu. Zároveň ale ztrácí z toho mýtu něco velmi významného a nedobývá vlastně nic nového kromě světa věčných objektů, jak to říká *Whitehead*, *eternal objects*. To jsou ty trojúhelníky, bohové, kteří se nehýbou, ale jsou [nesrozumitelné] a tak dále. Tohle je velká věc a je to věc, která se uplatnila prakticky úplně u zrodu a rozvinutí mnoha věd. Jenomže zároveň je to prostě neschopný nástroj, který nás nedovede k tomu, co chceme, jak tušil *Platón* a začal se navracet k mýtu. Proti této myšlence, se kterou přicházíte, je řada myslitelů, tak si něco řekneme podstatného příště.

Jiný hlas: Já jsem se vás mimochodem chtěl zeptat, jestli chcete nebo nechcete, aby vnější věci se pro mě soustředily... musí k tomu mít negativní vztah. Když v mé sféře se mnohdy nestávají a negativní vztah k nim nemám. Když se dnes stane, že je tu něco, co diagnostikuji jako ohlas biologického pole, já to nemám za božské a přitom mě to nepokouší. To ovšem neznamená, že si s tím každý má hrát. Hráti si s parapsychologií je asi tak rozumné jako strkat prsty do zásuvky. Ale ten proud, který v tom je, netrestá každého, nýbrž trestá všetečné. Rozumíte tomu rozdílu? Tyto věci bude třeba zkoumat, ale bude třeba je zkoumat jinak, než se zatím zkoumají. Zatím se zkoumají jenom takovým způsobem, že to je lidem buď k fascinaci – viz satanismus, velice nebezpečné, varuju – a nebo zase k popírání všeho, co přesahuje naše rozměry a co nakonec ztotožňuje náš světový obraz s obrazem, jak nám ho dodal novopozitivismus. To nemůžu přijmout. Skutečnost má mnohem víc vrstev a podle mě je Bůh pánem ve všech těchto vrstvách, i v těch poznaných, i v těch nepoznaných. Ale lidské poznání zatím neskončilo, musíme jít dál a věci zkoumat. Čili odmítám, varuju před všemi modlami, varuju před všemi fascinacemi.

Hejdánek: ale odmítám to, že všechno, co není vysvětlitelné v rámci *novopozitivistického* výkladu světa, že už je ostuda. To je *primitivismus*, se kterým se nemůžu ztotožnit. Já jsem to řekl ostře a nemyslel jsem to ani trošičku osobně, ale je to tedy čistě, já to myslel takhle obecně. Čili na ty věci nesmí sahat nikdo, komu by se staly předmětem, ano, komu by se staly předmětem *fascinace*.

Jiný hlas: Odborně řečeno *fascinace* může znamenat zaslepenost.

Hejdánek: Přesně tak.

Jiný hlas: Dámy a pánové, blíží se čtvrtá hodina, dříve než se rozejdeme, dovolu, bych panu profesorovi poděkoval, velice vám děkujeme za přednášku.

Několik zcela praktických věcí k tomu, co jsme tu dnes dělali...